

эти процессы будут углубляться, особенно в таких многонациональных и поликонфессиональных регионах как Дальний Восток, и вполне могут привести к глобальному межрелигиозному конфликту

Во-вторых, религиозная ситуация в регионе в последние годы определяется несколькими основными тенденциями: а) благодаря усиленной поддержке государственных органов активизируется деятельность РПЦ (МП), особенно в сфере школьного образования, вооруженных сил и финансово-имущественных отношений с государством; б) несмотря на нежелание органов власти признавать за ними статус «традиционных для региона религий», прочные позиции продолжают занимать на Дальнем Востоке протестантские церкви, что связано не столько с финансовой поддержкой зарубежных религиозных центров, сколько с наличием значительного опыта деятельности в неблагоприятных условиях, полученного еще в годы советской власти; в) под влиянием деятельности зарубежных религиозных центров происходит некоторый всплеск деятельности новых религиозных движений, интерес к которым у дальневосточников упал после принятия Федерального Закона «О свободе совести и о религиозных объединениях». Это подтверждается возникновением и распространением на территории российского Дальнего Востока все новых и новых групп и учений, которые в специфической форме удовлетворяют духовные потребности населения.

М. НОВИЧЕНКО (Київ, Україна)

РЕАЛІЇ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СВОБОДИ СОВІСТІ В УКРАЇНІ

Україна приєдналася до Ради Європи 9 листопада 1995 року. При вступі вона зобов'язалася дотримуватися всіх, визначених Статутом Ради Європи вимог і обов'язків, а саме плюралістичної демократії, верховенства права та захисту прав і свобод людини. Україна, як відомо, погодилася також виконати у визначені терміни ряд спеціальних зобов'язань, зафіксованих у Висновках Парламентської Асамблеї № 190 (1995).

В контексті питань, пов'язаних із забезпеченням свободи совісті та віросповідання, йшлося, зокрема, про подальше вдосконалення законодавчої бази в цій сфері, запровадження недискримінаційної системи реєстрації релігійних організацій, пошуку оптимальних шляхів для повернення релігійним інституціям церковного майна та деякі інші аспекти. Коротше кажучи, Україна, як рівноправний член Ради Європи, мала забезпечити повноцінну релігійну свободу.

Слід відзначити, що до виконання цього важливого завдання наша держава приступила ще до набуття своєї незалежності. Про це красномовно і переконливо говорить той факт, що одним із перших законів, прийнятих Верховною Радою України під № 4, був саме Закон „Про свободу совісті та релігійні організації”, датований 23 квітня 1991 року.

Цей закон, за висновками експертів Ради Європи, був визнаний одним з найдемократичніших і найпрогресивніших у посткомуністичному світі. Він не тільки проголошував відокремлення церкви від держави і школи від церкви, а й

рівність усіх релігійних організацій перед законом; право на існування релігійної організації в силу самого факту її створення, а також спрощений порядок набуття релігійною організацією статусу юридичної особи. У відповідності до ст. 13 Закону „релігійна організація визнається юридичною особою з моменту реєстрації її статуту”. Порядок реєстрації релігійних організацій визначений ст.14 Закону. В ній, зокрема, зазначено, що релігійні центри, управління, монастирі, релігійні братства, місії та духовні навчальні заклади подають на реєстрацію статут до державного органу України у справах релігій. Первинні релігійні осередки – громади подають заяву та статут на реєстрацію до обласної, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, а в Автономній Республіці Крим – до Уряду Автономної Республіки Крим. Орган, який здійснює реєстрацію, в місячний термін розглядає заяву та статут релігійної організації, приймає відповідне рішення і не пізніше як у десятиденний термін письмово повідомляє про нього заявника. Діючим законом передбачено, що у необхідних випадках орган, який здійснює реєстрацію статутів релігійних організацій, може зажадати висновок місцевих органів влади, а також спеціалістів. У цьому разі рішення про реєстрацію приймається у тримісячний термін.

Слід підкреслити, що керівники церков і релігійних організацій України підтримують і відстоюють саме такий порядок реєстрації статутних документів, в тому числі і перед експертами Ради Європи.

Нині діючий Закон не встановлює випробувальний термін для релігійних організацій і не знає відмінностей у статусі церков більшості й нечисленних конфесій, включаючи нові й меншинні для України релігійні течії.

Принципово нові підходи та атмосфера, що склалася в державно-церковних відносинах України, суттєво позначилась на характері релігійного життя в нашій країні, яке набуло динамічного розвитку. Тут відбулися такі кардинальні зміни, якими не позначена, напевне, жодна галузь нашого життя. Церква стає повноцінним і співмірним за своїм впливом на суспільні процеси інститутом, своєрідним стабілізатором суспільного розвитку.. Зауважимо, що цю тенденцію підтверджують міжнародні експерти.

За роки державності України релігійна мережа зросла майже втричі. Сьогодні в основному завершено формування інституційних основ більшості релігійних організацій. Питанням їх подальшого розвитку опікуються понад 300 духовних центрів та управлінь. Існуючі проблеми з кадрами священнослужителів практично розв'язані завдяки плідній роботі 199 вищих та середніх духовних навчальних закладів, в яких навчається більше 17250 слухачів.

Свідченням духовного одужання церкви є 439 діючих монастирів, кількість яких зросла майже в 10 разів. На ниві добротності та милосердя повсякденно працюють 423 місії та братств. Народжуються нові форми співпраці церкви зі школою, всією системою освіти та виховання, армією, сім'єю.

Незважаючи на суттєві труднощі та ускладнення, держава повертає церкві колишні культові споруди, які використовувалися не за призначенням. Майновий стан релігійних організацій визначений у III-му розділі Закону України „Про свободу совісті та релігійні організації”. В ст. 17, зокрема, вписано, що релігійні спільноти мають право використовувати для своїх потреб будівлі й майно, що надаються їм на договірних засадах державними, громадськими організаціями та громадянами.

Культові будівлі і майно, які становлять державну власність, передаються організаціями, на балансі яких вони знаходяться, у безоплатне користування або повертаються у власність релігійних організацій безоплатно за рішеннями обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, а в Республіці Крим – Уряду АРК. Закон підкреслює, що релігійні організації мають переважне право на передачу їм культових будівель із земельною ділянкою, необхідною для обслуговування цих будівель. На підставі Закону та на виконання актів Президента та Уряду України, які стосувалися повернення церкві колишнього культового майна, в Україні передано релігійним організаціям більше 4 тисяч сакральних споруд. Крім того, релігійним організаціям передаються предмети церковного вжитку. За сприяння держави збудовано тисячі нових храмів, серед них православні святині: Свято-Успенський собор Києво-Печерської лаври, Золотоверхий Михайлівський собор в м. Києві, собор Святого Володимира в Херсонесі, Свято-Успенська лавра в м. Святогорську. Цей процес продовжується – нині будується ще більше 3 тис. сакральних споруд.

Помітний вплив на вирішення цих проблем та на загальний стан державно-церковних відносин справляє діяльність Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій, яка акумулює і погоджує конфесійні ініціативи, сприяє релігійним організаціям у виконанні їхніх статутних завдань, становленню порозуміння і терпимості у взаєминах різних конфесій, удосконаленню правового поля державно-церковних відносин. Саме завдяки діяльності цього авторитетного міжконфесійного органу релігійному середовищу впродовж останніх років вдалося уникнути проявів релігійного екстремізму й фанатизму.

Свобода совісті і свобода релігії відносяться в незалежній Україні до фундаментальних цінностей суспільного життя, які характеризують не лише повноцінне функціонування релігійних інституцій, але й правові, суспільно-політичні, економічні можливості та гарантії для вільного релігійного самовизначення її громадян.

Важливо, що чинне національне законодавство з питань свободи совісті та віросповідань, пройшло експертизу в авторитетних міжнародних організаціях та установах. Учасники численних представницьких міжнародних конференцій, круглих столів, колоквиумів, які відбувалися в Україні, були одностайними у висновках, що система державно-конфесійних відносин у нашій країні відповідає демократичним принципам, задекларованих документами Ради Європи, задовольняє права і свободи людини, ґрунтуючись при цьому на багатотисячній спадщині врегулювання відносин між цими двома суспільними інституціями, враховує історичні уроки як позитивного, так і негативного досвіду таких відносин.

В підсумкових матеріалах міжнародних конференцій за участю фахівців із США, Канади, Франції, Швеції, Іспанії, України, представників Міжнародної академії свободи релігії та переконань відзначається, що в цілому українська модель державно-конфесійних відносин є досить зваженою і послідовною, особливо порівняно з багатьма іншими відомими на сьогодні моделями в країнах Заходу і Сходу.

В оприлюднених доповідях державного Департаменту США про релігійну свободу за останні роки, зокрема, зазначається, що Україна не лише проголосила релігійну свободу, а й загалом забезпечує її чинність у житті суспільства. Сьогодні Українська держава, засудивши брутальні дії колишньої тоталітарної влади

стосовно релігії, церкви та віруючих, у своїй політиці щодо релігії та церкви дотримується наступних принципів і підходів:

- кожна людина має право на свободу світогляду і віросповідання, вільного вибору ставлення до релігії;
- кожна людина має право сповідувати будь-яку релігію у прийнятний для неї спосіб, безперешкодно вести релігійну діяльність;
- держава не втручається у законну діяльність релігійних організацій, надає їм всебічне сприяння.

Л. ВИГОВСЬКИЙ (Хмельницький, Україна)

РОЛЬ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТИЧНИХ ЗАСАД В УКРАЇНІ

Сучасна суспільно-політична ситуація в Українській державі характеризується, на жаль, високим рівнем соціальної напруги. Пояснюється це перш за все тим, що наш соціум є розколотим загальною на дві політичні сили, мета яких - протилежна. Так, одна з них вектор розвитку суспільства бачить на Сході, інша - на Заході. Зрозуміло, що це породжує гостре протистояння різних партійно-політичних рухів і в кінцевому підсумку зумовлює його нестабільний стан. Однією із причин цього стала відсутність в державі розвинутих демократичних структур. Тому за таких умов актуалізується проблема утвердження та подальшого розвитку в Україні демократичних засад.

Демократія, як відомо, є типом політичної будови держави чи політичної системи суспільства, при якому єдино легітимним джерелом влади в державі є її громадяни. При цьому управління державою може здійснюватися або безпосередньо (пряма демократія), або опосередковано, через вибраних представників. Варто зазначити, що в сучасній політичній науці термін «демократія» застосовується як для позначення теоретичної ідеальної моделі (нормативний підхід), так і для опису реально існуючих державних систем в країнах, де політичний процес відносно повно відповідає вимогам, що висовуються до демократії як ідеалу (емпіричний підхід).

Головною ознакою демократії є законодавчо забезпечені виборні форми як пропорційного представництва у владі (колективний орган), так і авторитарного представництва (президент). При цьому обов'язково має бути задіяна ефективна система захисту інтересів меншості.

Одним із суттєвих факторів процесу демократизації суспільства може виступати така соціальна інституція як Церква. В історії суспільства, як показала практика, вона може серйозно гальмувати такий процес або ж навпаки - суттєво його прискорювати. У «Рекомендації 1396 (1999) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Релігія і демократія» вказується на те, що «демократія та релігія не повинні протистояти одне одному, а навпаки. Демократія довела, що вона є найкращим шляхом до свободи мислення. Зі свого боку релігія, через мораль та етику, свої головні цінності, її критичний підхід та культуру може бути цінним партнером демократичного суспільства».